

I særklasse på Herning Gymnasium for 60 år siden

Af Ove Pedersen

For de fleste mennesker står betegnelsen »særklasse« og »særundervisning« måske lidt negativt ladet som betegnelsen for en undervisning, der specielt er indrettet for elever, som har svært ved at følge med; selve dette at gå i særklasse – så god den end kan være – antyder vel noget om et skolemæssigt nederlag.

Men i hvert fald for de elever, som i årene fra 1928 og op gennem 30'erne skulle have deres skolegang i Herning Gymnasiums mellemskole, har ordet »særklasse« en helt anden positiv klang. For dem er det nemlig betegnelsen for et par sommermåneders ret så uforpligtende undervisning – og som det siden skal vises med i hvert fald et par ganske moderne elementer – på overgangen fra folkeskolen til den »rigtige« mellemskoles betydeligt mere forpligtende hverdag.

Ganske sikkert har man også andre steder haft tilsvarende ordninger som den, man i Herning fandt det nødvendigt at indrette i 1928, og som den, der skriver disse linjer stiftede bekendtskab med i foråret 1931 – altså for 60 år siden. Men jeg har ikke hørt om eller set beskrivelser andre steder fra af en så god og positiv udnyttelse af et interval i skolegangen. Derfor forsøger jeg mig med en lille artikel herom.

Men lad os først se lidt på, hvorfor denne særundervisning blev til, og hvordan den blev organiseret:

Herning højere Almenskole, som den oprindelige betegnelse for Herning Gymnasium var, begyndte med en enstemmig byrådsbeslutning og de nødvendige ministerielle godkendelser som baggrund sit virke som kommunalt gymnasium i 1923. Det nye gymnasium skulle selvfølgelig som alle andre gymnasier have et skoleår, der løb – formelt fra 1. august, reelt fra sommerferien afslutning. Ved den skoleplan, der blev vedtaget i forbindelse med oprettelsen af gymnasiet, havde man besluttet, at de kommunale folkeskoler også skulle have sommerskoleår. Og uanset, at ministeriet faktisk havde forlangt, at man skulle lægge folkeskolens skoleår om til april, opretholdt man i nogle år det fælles sommerskoleår.

På Herning byråds møde den 21. december 1926 – altså efter at det første studenterhold var dimitteret før sommerferien – drøftede man imidlertid et forslag om en omlægning af folkeskolens skoleår.

Ifølge referatet i Herning Avis den 22. dec. træffes der ingen beslutning, men der føres en indgående debat, som slutter med, at sagen sendes tilbage til skoleudvalget til nærmere undersøgelse og fornyet indstilling. I debatten fremføres det, at en ændring af skoleåret vil medføre nødvendigheden af indførelse af en særundervisning

Denne smukke skolebygning opførtes i 1904 som Herning Kommuneskole efter tegning af arkitekt V. Gullev. Den blev i 1918 overtaget af den kommunale realskole, som fra 1923 blev til Herning Gymnasium – eller Herning højere Almenskole, som det oprindelige navn var: – I dag er den hjemsted for Herning Musikskole, og den tilhørende gymnastiksal huser Team-teatret.
Billedet her stammer fra en samling på omkring 50 billeder af skoler i Hammerum Herreds provsti, som provst Nyholm fik overrakt i en smuk kassette som erindringsgave, da han i 1910 blev forflyttet til Holstebro. – Hele samlingen findes i dag på Herning Museum.

af de børn, der måtte blive antaget til mellemskolen, i perioden fra optagelsesprøven til sommerferien. Også økonomien i denne forbindelse drages frem: »Endvidere knytter der sig jo også et økonomisk spørgsmål til forslaget, idet denne særundervisning jo måtte betales med 3 a 4 kr. pr. time, antagelig for to lærere, det bliver jo 15-20 kr. pr. dag.«

Næsten et år forløber nu med indhentelse af erklæringer fra lærerråd og ministerium, inden Herning byråd den 1. november 1927 får forelagt et nyt forslag til skoleår for kommunens folkeskoler. Ifølge forslaget, som byrådet tiltræder, skal skoleåret gå fra maj til maj, fordi »man finder det rimeligt og naturligt, at børn, som konfirmeres i april, udskrives ved eksamen i samme måneds slutning.« (Herning Avis, 2. nov. 1927)

Den endelige udformning af skoleplansændringerne godkendes af byrådet den 21. februar 1928 og indeholder bl.a. følgende bestemmelse:

»For de børn, som efter bestået optagelsesprøve, der afholdes umiddelbart før eller efter folkeskolens årsprøve, optages i mellemskolen i den kommunale højere al-

menskole, ordnes der hvert år indtil sommerferien en særundervisning, som meddeles uden for skoletiden og omfatter 2-3 timer daglig.«

Det overlades til gymnasiets rektor, *V. S. Lauritsen*, at fremkomme med forslag til særundervisningens ordning, og i byrådets møde den 17. april 1928 godkendes skolekommissionens indstilling på grundlag af rektors forslag: I de to måneder, maj og juni, gives særundervisningen med 15 timer ugentlig af mellemskolens lærere. Der undervises 3-4 timer i dansk og regning, og ifølge rektors årsberetning for skoleåret 1928-29 endvidere i sport, lektiebehandling, hjemstavnslære, saga og kendskab til dansk arbejde i nutiden. – Med visse mindre variationer bliver dette programmet for mange efterfølgende års særundervisning.

Så mange ord om det rent formelle omkring tilblivelsen af denne særundervisning og oprettelse af disse særklasser. Og lad os så se lidt på, hvordan mødet med mellemskolen og Herning højere Almenskole formede sig dengang for 60 år siden – selv om vurderingen derfor i allerhøjeste grad er set i bakspejlet og – måske – forskønnet af erindringen.

Jeg var selv vokat op med fornemmelsen af, at gymnasiet i høj grad var værd at stræbe efter, for min eneste og 15 år ældre broder gik der og blev student på skolens første hold før sommerferien i 1926, hvor jeg efter sommerferien begyndte min skolegang i Herning Kommuneskole, som den dengang hed.

Sidst i april 1931 var jeg da så fremskreden i alder – og måske i visdom – at jeg kunne gå til optagelsesprøve til mellemskolen – den prøve, der siden er blevet beskrevet som et mareridt for tusinder af elever og i tusinder af hjem, men som jeg i hvert fald ikke oplevede sådan. Hvor mange vi var til prøven, husker jeg ikke, men at vi var ganske mange flere end de 55, som kom til at gå i 1. mellem i skoleåret 1931-32, er helt sikkert. Herning Gymnasiums mellemskole var jo til langt op i 30'erne den eneste af sin art i hele det vidtstrakte Hammerum herred og modtog elever fra hele området.

Optagelsesprøven strakte sig over to dage. Den første dag var der skriftlige prøver i dansk og regning. Med nyspidsede blyanter og nye elastikpenne klar i pennalhuset blev den store flok børn placeret ved de lange rækker skoleborde, der var opstillet i skolens gymnastiksal og præsenteret for opgaverne i regning, diktat og genfortælling. – En situation, som med varierende opgaver skulle blive et fast led af foråret de næste mange år.

Næste dag gjaldt det så de mundtlige prøver. I små grupper blev vi dirigeret rundt til forskellige klasseværelser, hvor vi af mellemskolens lærere – vist ganske elskværdigt – blev prøvet i mundtlig dansk, mundtlig regning, historie, geografi og naturhistorie. – Jo, man gik grundigt til værks dengang.

Om jeg husker ret, blev resultatet af prøven meddelt allerede sidst på eftermiddagen på prøvens 2. dag. Vi samledes hele flokken foran skolens hovedindgang, hvor rektor, som stod på en forhøjning, kommenterede prøvens forløb og ved navneopråb meddelte, hvem der var sluppet igennem skærsilden. 55 af os blev optaget i 1. mellem og skulle straks efter 1. maj begynde i særklassen. De øvrige drog skuffede hjem – nogle dog for med større held at gentage prøven det følgende år.

Når de to måneder i særklassen står i et særligt lys, skyldes det selvfølgelig den

kendsgerning, at de på mange måder skilte sig ud fra såvel det undervisningsforløb, vi kom fra, som fra det, vi gik ind til efter sommerferien. Vi var inde i et nyt system, men alligevel endnu på en måde udenfor.

Selve skolegangen var jo i høj grad anderledes, da der kun var tale om to-tre timers daglig undervisning. Mødetiden kunne også være varierende, men lå i hvert fald sidst på den normale skoledag – omkring kl. 11-12.

Vi havde heller ikke noget fast klasselokale – naturligvis –, for skolen rådede jo ikke over to overskydende klasseværelser til os. I stedet for bevægede vi os rundt i de klasseværelser, som af en eller anden grund var ledige – fordi de pågældende klasser befandt sig i et faglokale – eller måske havde såkaldt læseferie.

Den rigelige mængde af fritid, som den begrænsede undervisningstid i disse to forårs-måneder gav mulighed for, blev yderligere forøget derved, at der i modsætning til den tilværelse, der blev hverdag efter sommerferien, var tale om et absolut minimum af hjemmearbejde.

I den undervisning, vi fik, var det naturligvis vigtigt, at de to grundlæggende fag, dansk og regning, på passende vis blev holdt vedlige.

Det var også vigtigt, at vi blev klar over, at sporten spillede en stor rolle på Herning Gymnasium, og at vi her havde vores første møde med skolens højtskattede gymnastiklærer.

Men det væsentligste af det hele – og måske årsagen til, at det huskes, – var sikkert nok, at man her havde fundet plads til nogle fag – eller emner –, som vi dengang selvfølgelig tog som ganske givne, men som set i bakspejlet og med mange års skoleerfaring som baggrund nok alligevel for sin tid har været forbløffende avancerede og moderne.

Det første havde betegnelsen: »Bøgers brug«. Her lærte vi først og fremmest brugen af Ludvigsens lille skoleordbog, der skulle blive en tro og værdifuld ledsager igennem mange skoleår. Vi lærte at slå op i denne bog og kom til at kende betydningen af de anvendte forkortelser. Vi foretog alfabetiseringsøvelser, der førte videre til brug af et leksikon og andre håndbøger på biblioteket – folkebogsamlingen, som den vist hed dengang, som vi besøgte. Altsammen var det nyttig kunnen såvel til det kommende skolearbejde som til hele den videre færd. Men faget omfattede også bøger, som ikke direkte havde med daglig undervisning at gøre, men som var nok så praktiske at kende. I årsberetningen for 1930 takker rektor Lauritsen stationsforstander Jensen for det store antal eksemplarer af en køreplan, der blev fremskaffet til undervisningsbrug. Og det var så den, vi lærte at bruge. At opslag i en telefonbog på en tid, da telefonen endnu var ret sjælden uden for forretningsverdenen, også skulle vise sig at være nyttig viden, erfarede man først rigtigt senere. At også andre har fundet denne kunne værdifuld, finder man i et indlæg af *Vibeke Steinicke Sørensen*, som kom i mellemsskolen tre år efter mig, i gymnasiets 25 års jubilæumsskrift fra 1948. Hun skriver:

»Særklassen er altid af ældre elever blevet betragtet som en noget latterlig gevækst på mellemskoletiden, men alligevel vil jeg nu i taknemlighed huske, at der lærte vi – med al respekt for skolens øvrige fag – noget ualmindelig praktisk, som alle har brug for resten af livet: at slå op i en køreplan og i en telefonbog. Når jeg si-

den har set folk fortvivlet blade rundt i disse koncentrerede værker, har jeg altid tænkt, at jeg kunne unde dem at have gennemgået særklassen på Herning Gymnasium«.

Et andet af de mere specielle fag havde betegnelsen »Dansk virke«, hvor vi skulle stifte bekendtskab med sider af dansk erhvervsliv. Om de senere så kendte bøger »Foregangsmænd« allerede har eksisteret dengang og været grundlag for lærerens forberedelse, ved jeg ikke, men i forbindelse med emnet »Dansk virke« hørte vi i hvert fald om Tietgen og Det store nordiske Telegrafselskab og om H. N. Andersen og Ø.K. Men af en eller anden grund har beretningen om N. J. Fjord og hans betydningsfulde virke for dansk mejeribrug fæstnet sig særligt i min erindring. Derfor kan jeg heller aldrig på vejen mellem Ringkøbing og Søndervig passere Fjords mindesten tæt ved hans fødegård uden at mindes særklassen. Måske hænger erindringen sammen med, at til beretningen om Fjord hørte også et besøg på andelsmejeriet »Danalyst«, som lå ganske tæt ved skolen. Her så vi i praksis pasteuriseringsapparatet og centrifugen og folte kølerummets kulde – og sluttede iøvrigt besøget af med en smagsprøve på et af mejeriets nyere produkter: en fremragende flødeis.

Det sidste særlige emneområde, jeg skal nævne, er vel siden blevet mere almindeligt. Det hed hjemstavns lære. Dertil hørte ganske naturligt et besøg på det kendte kulturhistoriske museum i Herning, og at man beskæftigede sig med Det danske Hedeselskab og dets betydning for egnen. Det var imponerende, at man en dag var i stand til at mobilisere så mange privatbiler, at vi kunne tage på tur i omegnen og opleve plantagerne ved Birkebæk og Høgildgård på nærmere hold og bestige Hedeselskabets »hellige« bjerg, Hjortsballehøje. Men det aldrig glemte indtryk fra turen var dog Clasons borg. Efter en lang, lang tur ad grusveje gennem store hedelandskaber nåede vi frem til denne oase ved Karstoft å, hvor en af egnens tidligste industrivirksomheder havde ligget, hvor der stadig var et vandkraftværk, og hvor der – sidst, men ikke mindst – var et vidunder af en park med en overvældende frodig beplantning af mange forskellige slags løvtræer – en spændende kontrast til hedeplantagernes tætte granskovsgeledder. – Det er den samme oase, der dengang frydede den 11-årige særklasseelev, som i dag glæder lærere og andre kursusedtagere fra ind- og udland på Danmarks Lærerforenings kursusejendom »Skarrildhus«.

Så gik da de to måneder i særklassen. En sommerferie fulgte og derefter mellem skolens hverdag. Men det er en ganske anden historie.